

dr Dariusz Brądkiewicz
*Wydział Nauk Ekonomicznych
Państwowa Szkoła Wyższa
im. Papieża Jana Pawła II
w Białej Podlaskiej
ORCID 0000-0002-5372-1210*

WZROST POTENCJAŁU MILITARNEGO OBWODU KALININGRADZKIEGO FEDERACJI ROSYJSKIEJ A RELACJE WSCHÓD-ZACHÓD

GROWTH POTENTIAL OF THE RUSSIAN FEDERATION MILITARY CIRCUIT AND RELATIONS EAST-WEST

Streszczenie

We współczesnych międzynarodowych stosunkach wojskowych Obwód Kaliningradzki stanowi jeden z ważniejszych elementów militarnej układów Wschód-Zachód. Ta eksklawa powstała po II wojnie światowej, zapomniana w okresie Zimnej Wojny, nabrała nowego znaczenia po rozpadzie Związku Radzieckiego, w 1991 r. Stała się najbardziej na zachód wysuniętą bazą Federacji Rosyjskiej. Przez wiele lat stanowiła tylko militarny, zmarginalizowany element niedofinansowanej, starzejącej się armii rosyjskiej. Po dojściu do władzy Władimira Putina i dobrej koniunkturze finansowej armia rosyjska zaczęła unowocześniać swoje uzbrojenie. Przeprowadzana od 2009 r. restrukturyzacja armii połączona z modernizacją uzbrojenia spowodowała, że w państwach NATO zaczęto dostrzegać problem powrotu zbrojeń w armii Federacji Rosyjskiej. W drugiej dekadzie XXI wieku również w Obwodzie Kaliningradzkim zaczęto systematyczne przezbieranie jednostek wojskowych w nowoczesny sprzęt i uzbrojenie. Jednym z kluczowych środków bojowych dalekiego, precyzyjnego rażenia stały się raketowe systemy Iskander.

Słowa kluczowe: armia, bezpieczeństwo, okres, uzbrojenie, władza

Abstract

In modern international military relations, the Kaliningrad District is one of the most important elements of the East-West military puzzle. This exclave originated after World War II, forgotten during the Cold War, revived with new significance after the collapse of the Soviet Union in 1991. It became the westernmost base of the Russian Federation. For many years, it was only a military, marginalized element of the underfunded, aging Russian army. After Vladimir Putin came to power and the financial

prosperity, the Russian army began to modernize its equipment. The restructuring of the army carried out since 2009 combined with the modernization of armaments caused that NATO countries began to notice the problem of the return of arms in the army of the Russian Federation. In the second decade of the 21st century, also in the Kaliningrad Oblast, systematic introduction of modern equipment and armament in military units began. Iskander rocket systems have become one of the key means of combat of far-off precision.

Key words: army, security, period, armament, power

Wstęp

Znaczenie Obwodu Kaliningradzkiego na przestrzeni ostatnich 30 lat, po rozpadzie Związku Radzieckiego było elementem wielu analiz ukierunkowanych na możliwości militarne oddziaływania tego obszaru na region Europy Środkowo-Wschodniej oraz po przyjęciu nowych członków do NATO – na państwa tego sojuszu. Na przestrzeni tych lat siła militarna wojsk rosyjskich malała, a starzejący się sprzęt i rozwiązywanie jednostek wojskowych wskazywało na degradację tej eksklawy¹.

Zasadniczy przełom nastąpił w drugiej dekadzie XXI wieku, gdy realizowana w całej armii rosyjskiej restrukturyzacja i modernizacja uzbrojenia umożliwiły wprowadzenie nowoczesnego sprzętu. Poprawa możliwości operacyjnych wojsk stacjonujących na terenie Obwodu Kaliningradzkiego nie przechodzi niezauważona w krajach z nim sąsiadujących, a będących członkami NATO.

Szczególnym zainteresowaniem państw NATO objęte są systemy rakietowe precyzyjnego rażenia – Iskander i Kalibr. Te ofensywne środki walki stanowią główne zagrożenie ze strony wojsk Obwodu Kaliningradzkiego. Wzmocnienie militarne obwodu dotyczy również systemów przeciwlotniczych, lotnictwa i okrętów wojennych. Tym samym jest to obszar przygotowany do użycia broni precyzyjnego rażenia oraz zmasowanej obrony powietrznej. Dozbrojenie wojsk lądowych stanowi dodatkowy element wzmocnienia wojsk w obwodzie i jest elementem całokształtu wzmocnienia najdalej na zachód wysuniętego obszaru Federacji Rosyjskiej.

¹ Christian Wellmann, *Kaliningrad – rosyjska eksklawa jako syndrom konfliktu*, Die Friedens-Warte 75/2001, Kilonia, s.389-390.

Współczesne znaczenie militarne Kaliningradu dla Federacji Rosyjskiej

Państwa członkowskie NATO częstokroć wyrażały gotowość podejmowania dialogu z Rosją, a także podkreślały ogromne znaczenie utrzymania reżimu Traktatu o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie – CFE², dla zachowania bezpieczeństwa i współpracy na tym kontynencie. Podejmowano dialog i prowadzono rozmowy a także próbowano modernizować i adoptować Traktat do ograniczeń obowiązujących Federację Rosyjską. Jednak działania te nie znalazły odzewu i akceptacji Rosji. Już w listopadzie 2007 r. Prezydent Rosji Władimir Putin złożył podpis dekretem o „Wstrzymaniu wykonywania przez Rosję postanowień Traktatu o Konwencjonalnych Siłach Zbrojnych w Europie i związanych z nim umów międzynarodowych”. Dekret wszedł w życie w dniu 12 grudnia 2007 r. po uprzednim przyjęciu ustawy w listopadzie 2007 r. przez Dumę Federacji Rosyjskiej. Od tego momentu Rosja coraz głośniej domagała się zniesienia ograniczeń flankowych obowiązujących Federację Rosyjską oraz robiła naciski, aby jak najszybciej dokonano ratyfikacji zaadoptowanego Traktatu. W listopadzie 2011 r. państwa NATO ostatecznie zrezygnowały z przystosowywania Traktatu CFE do wymogów Rosji³.

Państwa NATO – bez uzyskania pełnej akceptacji Niemiec i Francji – wystąpiły w 2008 roku z propozycją przyjęcia jako członków Sojuszu Ukrainy i Gruzji. Sprzeciw Niemiec i Francji związany był z koniecznością rozwiązania w pierwszej kolejności konfliktów terytorialnych w tych państwach. Oczywiście Rosja odczytała te propozycje NATO jako usiłowanie wyjęcia Ukrainy i Gruzji spod wpływów Federacji Rosyjskiej i stwierdziła, że „czerwona linia” została już osiągnięta. Zdaniem Rosji propozycja Sojuszu Północnoatlantyckiego była ewidentną próbą włączenia Ukrainy i Gruzji w sferę wpływów Sojuszu. Ze strony Rosji płynęły też ostrzeżenia o możliwości rozłamu wewnętrznego na Ukrainie, w której ścierały się ze sobą tendencje prorosyjskie z aspiracjami prozachodnimi⁴.

W świetle powyższych wydarzeń jasnym staje się jak wyjątkową rolę odgrywa Obwód Kaliningradzki dla Federacji Rosyjskiej ze względu na swoje geopolityczne położenie. Stanowi on rosyjską eksklawę usytuowaną pośród państw NATO i UE – Litwy i Polski, a także jest wyjątkowym elementem rosyjskiej strategii wojskowej w rejonie Europy Środkowej oraz Morza Bałtyckiego. To właśnie w Obwodzie Kaliningradzkim utrzymywany jest potencjał wojskowy mający skutecznie wiązać siły ewentualnego przeciwnika i kontrolować

² CFE – Treaty on Conventional Armed Forces in Europe

³ *Kontrola zbrojeń konwencjonalnych oraz środki budowy zaufania i bezpieczeństwa*, Portal MSZ, 2012, https://www.msz.gov.pl/pl/c/MOBILE/polityka_zagraniczna/polityka_bezpieczenstwa/obwe/kontrola_zbrojen_konwencjonalnych_oraz_srodki_budowy_zaufania_i_bezpieczenstwa/page_32800, [dostęp: 28.08.2019].

⁴ Bogdan Panek, *Polityka Federacji Rosyjskiej w regionie Azji i Pacyfiku*, Difin, Warszawa 2015, s.30-31.

obcą aktywność wojskową w obszarze ww. rejonów. Tym samym obwód ma charakter wysuniętego przyczółka Federacji Rosyjskiej w systemach obronnych państw NATO, bez samodzielności operacyjno-strategicznej, ale z możliwością prowokacji militarnej i skupiania na sobie uwagi.

Tym samym zgrupowanie Sił Zbrojnych FR w tym obwodzie nie posiada możliwości samodzielnego prowadzenia działań bojowych. Tak, więc posiadając niezaprzeczalne walory militarne, zgrupowanie w Obwodzie Kaliningradzkim stanowi poważny składnik wojny psychologicznej i jest elementem odstrasżającym NATO. Rozsiewane są pogłoski o obecności broni jądrowej, tym bardziej, gdy rozmieszczane są nowe systemy Bastion i Iskander a flota i siły powietrzne Rosji są w stałej gotowości i wykazuje sporą aktywność na międzynarodowych wodach oraz w powietrzu. W razie konfliktu z pewnością nastąpiłoby użycie jednostek wojskowych Obwodu Kaliningradzkiego jako sił wspierających główne uderzenie na zachodnim kierunku strategicznym Rosji. Obecnie w Federacji Rosyjskiej obowiązuje w sferze bezpieczeństwa dekret prezydenta Władimira Putina „Strategia bezpieczeństwa narodowego” z dnia 31 grudnia 2015 r. Zmiana obowiązującej za prezydentury Dmitrija Miedwiediewa „Strategia bezpieczeństwa narodowego Federacji Rosyjskiej do 2020 r.” nastąpiła przed upływem jej obowiązywania ze względu na zmieniającą się dynamicznie sytuację polityczną. Miały tu wpływ przede wszystkim sankcje gospodarcze nałożone na Rosję przez UE i USA wskutek aneksji Krymu, długo utrzymujące się niskie ceny surowców energetycznych, kryzys ukraiński i wojna na wschodzie Ukrainy, a przede wszystkim działania Sojuszu Północnoatlantyckiego na rzecz zainstalowania systemu obrony przeciwrakietowej w bliskim sąsiedztwie granic Rosji. Należy wskazać, że dekret z 2015 r. tym różni się od poprzedniego, że jednoznacznie nazwano w nim Stany Zjednoczone AP i NATO zagrożeniem dla bezpieczeństwa narodowego Federacji Rosyjskiej. Jednocześnie podkreślona została chęć dominacji w stosunkach międzynarodowych przez USA i jej sojuszników oraz wywieranie presji wojskowej, politycznej i gospodarczej na Federację Rosyjską⁵.

Modernizacja Sił Zbrojnych FR w drugiej dekadzie XXI wieku

Realizacja unowocześniania, główna modernizacja Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej, zgodnie z przyjętymi planami przypadła na okres drugiej dekady XXI wieku oraz planowana jest na lata następne. Jej znaczenie podkreśla ww. „Strategia bezpieczeństwa narodowego” m.in. stwierdzeniem, że Stany Zjednoczone AP wraz z sojusznikami wywierają naciski polityczne, gospodarcze i wojskowe na Rosję dążąc do utrzymania dominacji w relacjach między-

⁵ Obwód Kaliningradzki 2016 społeczeństwo, gospodarka, armia, Raport OSW 12/2016, Warszawa s.6-7.

dowych, utrzymując jednobiegunowy układ geopolityczny świata. Powyższa strategia jak i realizowana reforma przynosi określone efekty⁶.

Na potwierdzenie uzyskania tych efektów można przytoczyć słowa Ministra Obrony Rosji generała Siergieja Szojgu, który dokonując 24 grudnia 2018 r. oceny sił zbrojnych powiedział: „w 2018 roku osiągnęły one [Siły Zbrojne FR] bezprecedensowy poziom wyposażenia w nowoczesną broń [61,5%], którego nie ma żadna armia na świecie”. Oceniając stan obecny jako bardzo dobry, minister przewiduje dalsze reformowanie armii rosyjskiej i twierdzi, że w 2020 r. poziom nowoczesności uzbrojenia i sprzętu może przekroczyć 70%. Obecnie armia rosyjska szczyci się, że aktualny stopień unowocześnienia uzbrojenia jest efektem konsekwentnie i bez większych zakłóceń realizowanego planu modernizacji na lata 2010-2020. Podkreśla się, że stopień unowocześnienia sprzętu jest różny w zależności od rodzaju sił zbrojnych⁷.

Modernizacja wojska musi być poparta znacznymi funduszami na jej realizację. Na lata 2006-2014 przypadł okres dobrej koniunktury gospodarczej w Rosji. Przełożyła się ona na dokonywanie dużej ilości zakupów nowoczesnej broni rodzimej produkcji, co jednocześnie zbiegło się w czasie z wdrożeniem wielu nowych systemów uzbrojenia. Uwidoczniło się to wyższymi możliwościami projekcji siły armii rosyjskiej, zwłaszcza podczas konfliktu na Ukrainie i w Syrii. Tym samym zniknęła opinia, która panowała jeszcze w 2008 r. podczas wojny pięciodniowej z Gruzją, że Siły Zbrojne FR są mało efektywne. Jednak od 2016 r. ponownie obserwuje się spowolnienie modernizacji technicznej wojska i minimalny spadek dynamiki zbrojeń w Rosji.

Obecnie Rosja na poziomie strategicznym posiada armię ustępującą jedynie jednemu państwu – Stanom Zjednoczonym AP. Natomiast w ilości balistycznych pocisków rakietowych dalekiego zasięgu oraz ilości głowic jądrowych to dwa państwa – USA i Rosja – znajdują się obecnie na równym poziomie. Jeśli chodzi o poziom sił operacyjnych oraz liczebności wojsk to przewaga Rosji nie jest jednoznaczna. Oficjalnie Rosja ma armię liczącą ok. 800 tys. na czas pokoju⁸, jednak możliwości rozwinięcia mobilizacyjnego na czas wojny to ok. 3 milionów żołnierzy. Rosja ma więc najpotężniejszą liczebnie armię wśród krajów europejskich. Należy jednak pamiętać, że spora część sił rozlokowana jest w Azji. W porównaniu z całym NATO liczącym ogólnie ok. 3 milionów żołnierzy w czasie pokoju armia rosyjska jest zdecydowanie słabsza. Tym samym w wymiarze konwencjonalnych zbrojeń połączone siły NATO wykazują sporą przewagę nad armią Rosji.

⁶ Tamże.

⁷ Podsumowanie roku w rosyjskiej armii. „61,5% nowoczesnego sprzętu”, 28 grudnia 2018, Portal Defence24.pl, <https://www.defence24.pl/podsumowanie-roku-w-rosyjskiej-armii-615-nowoczesnego-sprzetu> [dostęp: 27.08.2019 r.].

⁸ Численность армии России на 2019 год, Portal contract-army.ru, <http://contract-army.ru/info/chislennost-armii-rossii/> [dostęp: 27.08.2019 r.].

Nie należy jednak umniejszać znaczeniu faktu, iż Rosjanie dokonali w bardzo szybkim tempie ogromnego postępu i w dziedzinie modernizacji technologicznej nadrobili zaległości, z którymi borykali się jeszcze w pierwszym dziesięcioleciu XXI wieku. W ostatnich dziesięciu latach Rosja realizowała założenia dwóch programów modernizacyjnych, a mianowicie Państwowego Programu Zbrojeniowego na lata 2006-2015 i Państwowego Programu Zbrojeniowego na lata 2011-2020. Nie wszystkie założenia tych programów udało się zrealizować w stu procentach. Co jednak istotne i co charakterystyczne dla rosyjskich zakupów sprzętu wojskowego – corocznie konsekwentnie kontraktowano zakupy broni danego typu aż doszło do przebrożenia całych pododdziałów na szczeblu batalion (dywizjon) – pułk. Dążono, aby wreszcie nie była to modernizacja wybiórcza, lecz systemowa dla całych sił zbrojnych. Tym razem nie chodziło już o podjęcie typowego wyścigu zbrojeń i konkurowanie z USA, ale z pełną świadomością podjęto decyzję o dozbrojeniu armii w broń rakietową („antydośćpowa”) różnych klas. Postawiono przy tym na produkcję krajowych firm naukowo-zbrojeniowych. W ostatnich dziesięciu latach wyprodukowano w Rosji najwięcej na świecie balistycznych pocisków rakietowych, licząc łącznie ICBM (Intercontinental Ballistic Missile) oraz SLBM (Submarine-launched ballistic missile)⁹.

Ogromny postęp dokonał się także na szczeblu operacyjnym w zakresie technologii rakietowej. Tutaj tempo działań było zadziwiające: po zakończeniu badań i oficjalnym przyjęciu do uzbrojenia rozpoczęto niemal natychmiast produkcję seryjną między 2009 a 2014 rokiem taktyczno-operacyjnych rakiet balistycznych 9M723 i pocisków skrzydlatych 9M728 dla lądowych systemów Iskander-M i Iskander-K, w wersji morskiej zaś pocisków skrzydlatych wdrożonych w ramach kompleksu rakietowego 3R14 Kalibr. Natomiast siły powietrzne otrzymały z kolei w 2013 roku, nowy pocisk skrzydlaty Ch-101/102. Uzupełniały je jeszcze inne, nowe systemy rakietowe, w tym przeciwokrętowy kompleks Bastion-P, wprowadzone na uzbrojenie w tym samym czasie. Możliwości systemów w celach propagandowych, zaledwie dwa-trzy lata po wdrożeniu do służby, postanowiono pokazać podczas konfliktu w Syrii używając najnowszych zestawów operacyjnych kompleksu okrętowego 3R14 Kalibr, pod koniec 2015 r. Dla wielu obserwatorów zagranicznych takie tempo we wdrażaniu nowoczesnej broni było szokiem. Krytycy postępowania Rosjan podkreślają, że filozofia wdrażania poszczególnych rodzajów broni odbywa się kosztem możliwości taktycznej wojsk, a funkcję nadrzędną przyjmują możliwości operacyjne. Nadal jednak armia rosyjska boryka się z wieloma niedociągnięciami. Szybki postęp nie dokonuje się na polu rozwoju wojsk konwencjonalnych, które są liczne a pod względem technologicznym nie są zbyt mocno zaawansowane. W dalszym ciągu korzystają ze sprzętu, który jest spuścizną po Armii Radzieckiej. Wydaje się, że armia rosyjska jest zbyt liczna,

⁹ *Zbrojenia Federacji Rosyjskiej*, Nowa Technika Wojskowa, Numer Specjalny 14, luty 2018, s. 4-8.

ale w najbliższym czasie nie ma planów dalszych redukcji ze względów politycznych. Z punktu widzenia ekonomicznego znacznie korzystniejsza byłaby armia mniejsza, ale z nowoczesnym sprzętem konwencjonalnym¹⁰.

Potencjał militarny Obwodu Kaliningradzkiego

Analizując potencjał militarny Obwodu Kaliningradzkiego należy się odnieść do jego możliwości oddziaływania. Będzie to oddziaływanie operacyjne. Aby dowódcy szczebla taktycznego posiadali odpowiednie warunki do wykonywania swoich zadań, niezbędna jest dokładna koordynacja działań ze szczeblem operacyjnym. Celem kierowania na szczeblu operacyjnym jest, więc zgranie w czasie i przestrzeni wszystkich działań różnych oddziałów Sił Zbrojnych FR w Obwodzie Kaliningradzkim¹¹.

Stan osobowy stacjonujących wojsk to ok. 25.000 żołnierzy oraz ok. 50 okrętów, ok. 130 czołgów, ok. 140 BWP i transporterów opancerzonych, ok. 120 sztuk artylerii powyżej 100 mm, 12 sztuk wyrzutni Iskander, ok. 80 samolotów bojowych oraz ok. 50 śmigłowców bojowych.

O potencjale morskim Obwodu Kaliningradzkiego świadczy Flota Bałtycka. Jej główny trzon stacjonuje w Bałtiju. Skład ofensywny i duży potencjał militarny zapewniają w obwodzie trzy zgrupowania okrętów:

- 128. Brygada Okrętów Nawodnych (w tym m.in. 4 korwety 20380);
- 36. Brygada Kutrów Rakietowych (w tym 2 okręty rakietowe projektu 21631 Bujan-M);
- 71. Brygada Okrętów Desantowych (w tym m.in. 4 duże okręty desantowe (BDK) projektu 775/775M).

Niezwykle ważne są także pływające jednostki ochrony bazy w Bałtiju czyli trałowce, okręty ZOP, okręty rakietowe wchodzące w skład 64. Brygady Ochrony Rejonu Wodnego. W październiku 2016 r. ich działanie wzmocniły również oddelegowane z Floty Czarnomorskiej dwa małe okręty rakietowe projektu Bujan-M: „Zielienyj Doł” i „Sierpuchow” z rakietami Kalibr-NK. Stało się to w dniach od 4 do 20 października 2016 r., kiedy to dwa okręty przepłynęły przez Morze Śródziemne i Kanał La Manche i w ten sposób zwiększyły potencjał bojowy Obwodu Kaliningradzkiego. 36. Brygada Kutrów Rakietowych jest, więc systematycznie wzmocniana a baza w Bałtiju systematycznie wzbogaca się o nowe okręty. W grudniu 2018 r. baza otrzymała kolejny okręt – „Mytiszczy” projektu 22800 (typu Karakurt) z systemami Kalibr-NK i Oniks. Mówiąc o Flocie Bałtyckiej w Bałtiju nie sposób nie wspomnieć o 336. Samodzielnej Brygadzie Piechoty Morskiej. W jej skład wchodzi 3 ba-

¹⁰ *Zbrojenia Federacji Rosyjskiej...*, op.cit., s. 7-9.

¹¹ Jarosław Kraszewski, *Operacyjny poziom działań militarnych – implikacje dla systemu kierowania i dowodzenia Siłami Zbrojnymi RP*, Bezpieczeństwo Narodowe 2018/41, Warszawa 2018 s. 21.

taliony: jeden desantowo-szturmowy i dwa piechoty morskiej a także batalion rozpoznawczy, dwa dywizjony artylerii i dywizjon przeciwlotniczy. Aby zwiększyć efektywność bojową brygady w ostatnim czasie dokonano całkowitego przebrożenia wojsk desantowych z BTR-80 na zmodernizowane BTR-82A. Efektem tego typu działań jest to, że w chwili obecnej jednostka ta jest uznawana za dobrze wyszkoloną, nowoczesną, zdolną do operacji desantowych na szeroką skalę oraz mobilną, zdolną do wykonania szerokiego spektrum działań desantowych¹².

W 2016 r. zaczęły następować spore zmiany organizacyjne we Flocie Bałtyckiej. Jak oficjalnie podawano – przyczyną tych zmian były mogące nastąpić zagrożenia ze strony NATO. Od wiosny 2016 r. zaczęto, więc przebrajanie jednostek obwodu, a także podjęto decyzję o ponownym sformułowaniu 11. Korpusu Armijnego na bazie dotychczasowych jednostek lądowych. W skład głównego komponentu lądowego wchodzi:

- 79. Samodzielna Gwardyjska Brygada Zmechanizowana (Gusiew),
- 7. Gwardyjski Samodzielny Zmechanizowany Pułk Obrony Brzegowej (Kaliningrad),
- 11. Samodzielny Pułk Pancerny (Gusiew),
- 244. Brygada Artylerii (Kaliningrad),
- 152. Gwardyjska Brygada Rakietowa (Czerniachowski),
- 69. Samodzielny Gwardyjski Morski Inżynieryjny Pułk (Gwardiejsk),
- 25. Samodzielna Brzegowa Brygada Rakietowa (Donskoje).

Potencjał 11. Korpusu Armijnego nie zawsze wzbogacany jest o broń i wyposażenie najnowszej generacji. W wielu przypadkach – tak jak np. w sformowanym niedawno 11. Samodzielnym Pułku Pancernym z ok. 63 czołgami T-72B – chodzi o wzmocnienie ilościowe. T-72B uznaje się za wozy przestarzałe, jednak 11 KA dysponujący ok. 100 czołgami nie może być lekceważony. Oprócz leciwych czołgów jednostki obwodu wzbogacane są o nowszy sprzęt, a przykładem tego jest wzmocnienie w 2019 r. 244. Brygady Artylerii w zmodernizowane armatohaubice Msta-S – 2S19M1, w wyrzutnie BM-27 Uragan dla dywizjonu artylerii rakietowej czy w samobieżne wyrzutnie rakiet przeciwpancernych Szturm-S i dział MT-12 Rapira dla dywizjonu przeciwpancernego¹³.

Jednym z ważniejszych wzmocnień potencjału operacyjnego było wyposażenie pod koniec 2017 r. 152. Gwardyjskiej Brygady Rakietowej w systemy 9K720 Iskander-M o oficjalnym zasięgu co najmniej 500 km¹⁴.

Kolejnym dowodem na wyposażanie jednostek obwodu w najnowszą broń jest zakupienie dla 25. Brygady, odpowiedzialnej za obronę brzegową, nowo-

¹² Marcin Gawęda, *Twierdza Kaliningrad. Rosja umacnia „bastion”*, 24 sierpnia 2019, Portal Defence24.pl, <https://www.defence24.pl/twierdza-kaliningrad-rosja-umacnia-bastion-analiza> [dostęp: 24.08.2019].

¹³ Marcin Gawęda, *Twierdza Kaliningrad. Rosja umacnia „bastion”*, 24 sierpnia 2019, Portal Defence24.pl, <https://www.defence24.pl/twierdza-kaliningrad-rosja-umacnia-bastion-analiza> [dostęp: 24.08.2019].

¹⁴ T. Kwasek, *Operacyjno-taktyczny Iskander*, Nowa Technika Woskowa Nr 4/2017, s.38-47.

czesnych przeciwokrętowych systemów 3K55 Bastion-P i 3K60 Bał. Nastąpiło to w drugiej połowie 2016 r., gdy w Obwodzie Kaliningradzkim umieszczony został jeden dywizjon z systemem Bastion-P i drugi dywizjon z systemem Bał. Odtąd możliwe jest odpalanie rakiet typu Kalibr z systemu Bastion, którego rozwiązania pochodzą z rosyjskich okrętów i tym samym mogą razić cele na odległość co najmniej 1500 km. W ostatnich latach, z racji położenia Obwodu Kaliningradzkiego w głębi strefy NATO, najczęściej rozbudowywane są systemy rozpoznania elektronicznego np. radar wczesnego ostrzegania Woroneż-DM. Po wielu latach przejął sferę odpowiedzialności stacji radiolokacyjnych znajdujących się na Ukrainie (Mukaczew) i Białorusi (Baranowicze). Na uwagę zasługuje zasięg stacji Woroneż-DM pokrywający nie tylko całą Europę, ale też część Atlantyku. Na uwagę zasługuje fakt możliwości utworzenia w Obwodzie Kaliningradzkim tzw. strefy antydostępowej (A2/AD), której istnienie jest możliwe dzięki stałemu zwiększaniu możliwości uderzeniowo-obronnych Rosji poprzez rozmieszczanie ww. systemów. System A2/AD zajmuje się jednocześnie wykrywaniem, zakłócaniem elektronicznym systemów naprowadzających i łączności, śledzeniem celów z możliwością ich zestrzelenia lub neutralizacji platform bezzałogowych, samolotów, i pocisków manewrujących. Jego nowoczesność polega na skomasowaniu tych wszystkich możliwości w jednym obszarze, np. w Kaliningradzie, na Krymie lub w Syrii.

O potencjale sił powietrznych Floty Bałtyckiej świadczą zmodernizowane w ostatnich latach oraz poddane dogłębnej rekonstrukcji dwa pułki lotnicze stacjonujące na lotnisku Czałowsk w Kaliningradzie. Rekonstrukcja tego lotniska zakończyła się w październiku 2018 r., a w jej ramach pokryto nową nawierzchnią pas startowy i drogi dojazdowe, dokonano również wydłużenia pasa z 2600 m do 3100 m. Również na przełomie 2018/2019 r. dokonano rozwinięcia z eskadr dwóch ww. pułków: 689. Gwardyjskiego Pułku Lotnictwa Myśliwskiego dysponującego samolotami Su-27 oraz 4. Gwardyjskiego Pułku Szturmowego wyposażonego w Su-24M i Su-30SM. Te dwa pułki wchodzące w skład 72. Awiabazy Lotnictwa Morskiego FB. Pojawiły się też informacje, że 72. Awia baza zostanie przeformowana w 132 dywizję Lotnictwa Mieszanego. Do wspierania wojsk obrony wybrzeża i do wykonywania zadań transportowych wykorzystywana jest 125. Samodzielna Eskadra Śmigłowców z nowymi śmigłowcami Mi-24WP i Mi-8/MT stacjonujące w Czałowsku.

Niezwykle istotne dla Floty Bałtyckiej jest obrona przeciwlotnicza składająca się aż z ośmiu dywizjonów: sześciu z systemami S-400 i dwóch z systemami S-300PS. Wszystkie te dywizjony wchodzi w skład 44. Dywizji Obrony Przeciwlotniczej ze sztabem w Gwardiejsku. Dodatkowo są one wspierane przez 22. Samodzielny Gwardyjski pułk Przeciwlotniczy posiadający system Tor. Ponadto w skład jednostek Floty Bałtyckiej wchodzi siły Specnazu – 313.

i 473. oddział przeciwdywersyjny, przy czym 313. oddział pływonurków bojowych służy do ochrony sztabu w Bałtyjsku¹⁵.

Wyrzutnie systemu Iskander – zagrożenie realne i potencjalne

Do podpisania pomiędzy USA a Związkiem Radzieckim „Układu o całkowitej likwidacji pocisków rakietowych pośredniego zasięgu” (Treaty on Intermediate-range Nuclear Forces – INF Treaty) doszło w Waszyngtonie w 1987 r. Wejście w życie tego układu nastąpiło 1 czerwca 1988 r. Traktat INF zakładał, że pociski balistyczne i manewrujące o zasięgu od 500 do 5500 km (rakietowe pociski balistyczne pośredniego (IRBM) oraz średniego zasięgu (MRBM)) zostaną zniszczone przez obie strony i nie będzie powrotu do ich produkcji. Do 1991 r. zniszczono zarówno po stronie amerykańskiej (Pershing I i II oraz Tomahawk) jak i po stronie radzieckiej SS-4 Sandal, SS-5 Slean, SS-12 Scaleboard, SS-23 Spider (R-400 Oka), SS-20 Saber, SSC-X-4), łącznie aż 2692 sztuki tej broni. Układ o całkowitej likwidacji pocisków nie zabraniał rozwijania nowych, mniejszych systemów rakietowych o zasięgu poniżej 500 km. W związku z tym Federacja Rosyjska rozwinęła projektowanie wyrzutni balistycznych rakiet operacyjno-taktycznych o nazwie Iskander. Do rozpoczęcia produkcji doszło po 2009 r. Ten na wskroś nowoczesny kompleks operacyjno-taktyczny może z całą precyzją atakować następujące cele:

- stanowiska dowodzenia,
- węzły łączności i teleinformatyczne,
- zestawy obrony przeciwlotniczej i przeciwrakietowej,
- stacje radiolokacyjne,
- samoloty na lotniskach,
- obiekty infrastruktury (składy, mosty, wiadukty),
- zgrupowania wojsk i składy sprzętu¹⁶.

Już w maju 2013 r. Departament Stanu USA po raz pierwszy domagał się wyjaśnień ze strony władz rosyjskich, czy nie naruszają postanowień traktatu INF. Również prasa amerykańska, m.in. „New York Times” w 2017 r. podnosił temat naruszania układu INF i rozmieszczania w tajemnicy rakiet manewrujących o zasięgu większym niż 500 km. Rosjanie zaś, aby ukryć cały proces wprowadzaniu nowej odmiany pocisków przystosowali dla jego potrzeb wyrzutnie krótkiego zasięgu – Iskander-M. Aby przyspieszyć cały proces, zmieniono tylko górną konstrukcję i dostosowano ją do dwóch długich kontenerów, w których mieściły się rakiety 3M14 okrętowego systemu Kalibr – nie objęte traktatem INF. Zmieniono też tylko nieznacznie nazwę na Iskander-K.

¹⁵ Marcin Gawęda, *Twierdza Kaliningrad. Rosja umacnia „bastion”*, 24 sierpnia 2019, Portal Defence24.pl, <https://www.defence24.pl/twierdza-kaliningrad-rosja-umacnia-bastion-analiza> [dostęp: 24.08.2019].

¹⁶ T. Kwasek, *Operacyjno-taktyczny Iskander*, Nowa Technika Wojskowa Nr 4/2017, s.38-47.

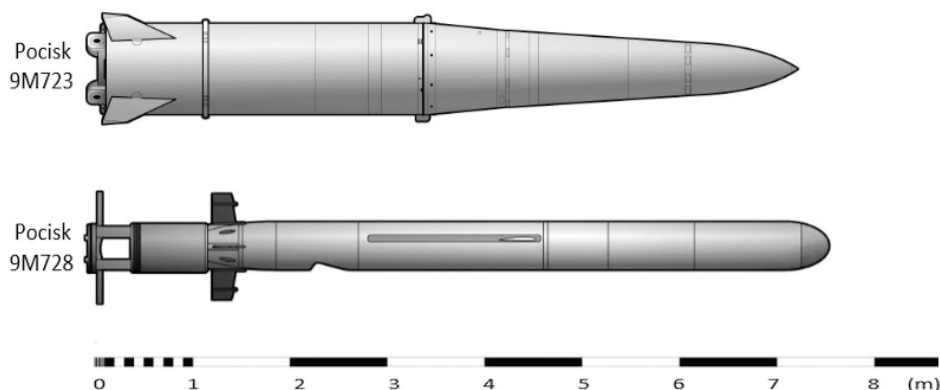
Poniżej oznaczenia systemów i pocisków Iskander:

Systemy

- Iskander-M (oznaczenie NATO: SS-26 Stone-A) – system raketowy z 2 pociskami balistycznymi 9K723,
- Iskander-K (oznaczenie NATO: SS-26 Stone-C) – system raketowy z 2 pociskami manewrującymi 9K728,

Pociski

- Pocisk raketowy 9M723 o zasięgu 380-500 km do Iskander-M,
- Pocisk manewrujący 9M728 (oznaczenie NATO: SSC-7) o zasięgu co najmniej 500 km do Iskander-K,
- Pocisk manewrujący 9M729 (oznaczenie NATO: SSC-8) o zasięgu 2000-2500 km do Iskander-K.

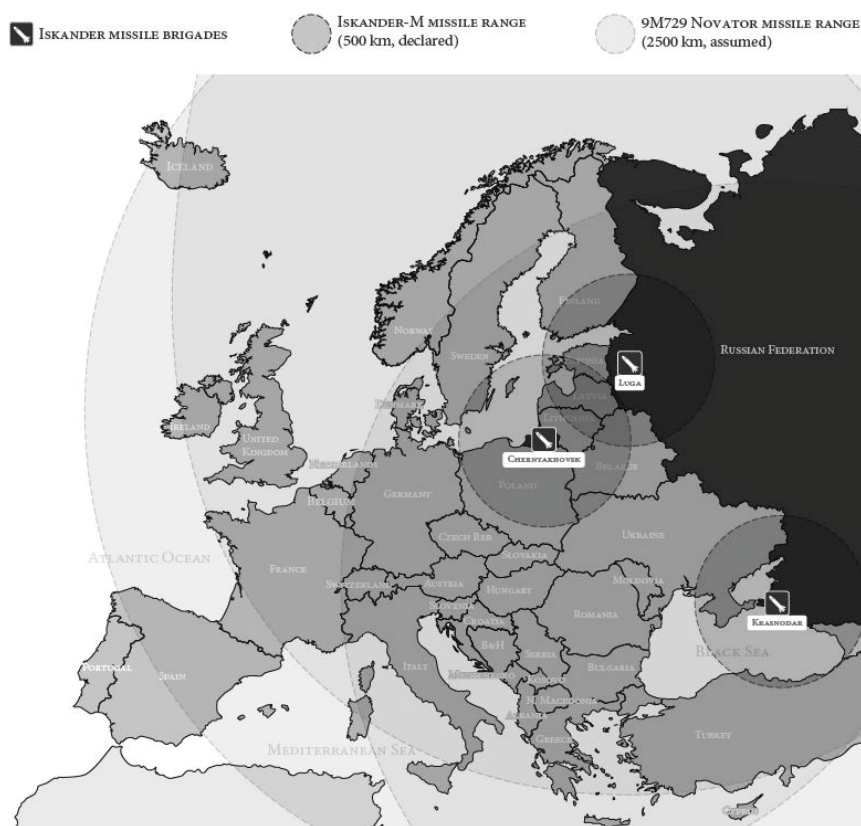

Rysunek 1. Porównanie aerobalistycznego pocisku 9M723 i pocisku manewrującego 9M728

Źródło: Opracowano na podstawie: Przemysław Kowalczyk, *Techniczne i wojskowe aspekty zwalczania nowoczesnych rakiet balistycznych klasy SS-26 Iskander*, Warszawa, 20.05.2015, Portal DocPlayer.pl, <https://docplayer.pl/56030195-Techniczne-i-wojskowe-aspekty-zwalczania-nowoczesnych-rakiet-balistycznych-klasy-ss-26-iskander.html>, [dostęp: 26.08.2019].

Generalnie Rosja już od połowy pierwszej dekady XXI wieku sygnalizowała otwarcie, że może całkowicie wyjść z umowy Traktatu INF, argumentując swoje racje stałym rozwojem programów raketowych państw azjatyckich, niezwiązanych umową o ww. ograniczeniach. Rosja uzasadniała swoje stanowisko i uzależniała dalsze posunięcia od działań amerykańskich w sprawie rozmieszczenia systemu obrony przeciwraketowej w Europie. Za prezydentury Władimira Putina Rosja nie ograniczała się jedynie do słów i gróźb. Traktat INF został złamany w 2008 r. po przetestowaniu przez Rosję nowej rakiety manewrującej średniego zasięgu bazowania lądowego 9M728, która została

oparta na niezakazanych przez INF rakietach dla systemów bazowania morskiego Kalibr. Jego domniemany zasięg szacowano w przybliżeniu na 1500 km. Jej następczynią jest rakietą manewrująca bazowania lądowego 9M729 o jeszcze większym zasięgu do 2500 km. Dokonano takich dostosowań, że po zmodyfikowaniu obydwie rakiety działają na platformie kołowej typu Iskander-K. Wywiad amerykański ujawnił informację, że w 2016 r. w europejskiej części Rosji przyjęto do służby dwa bataliony (dywizjony) nowych rakiet 9M729, a dwa lata później kolejne dwa. Przyczyniło się to do wytworzenia ilościowo-jakościowej przewagi strategiczno-operacyjnej Rosji nad NATO¹⁷.

Rysunek 2. Porównanie zasięgu rosyjskich rakiet 9M723 (Iskander-M) i 9M729 (Iskander-K)

Źródło: Grzegorz Kuczyński, *Przeterminowany traktat. Rosja, USA, INF*, Warszawa, 01.08.2019, Portal Fundacja Warsaw Institute, <https://warsawinstitute.org/pl/przeterminowany-traktat-rosja-usa-inf/>, [dostęp: 28.08.2019].

¹⁷ Marek Menkiszak, *Rosyjska gra pozorów wokół INF*, OSW Analizy, 2019-02-06, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2019-02-06/rosyjska-gra-pozorow-wokol-inf> [dostęp: 20.08.2019].

Obwód Kaliningradzki wyzwaniem dla wschodniej flanki NATO

W drugiej dekadzie XXI wieku Obwód Kaliningradzki nie jest już nazywany potocznie „lotniskowcem”, a utracił tę nazwę ze względu na rozwój broni precyzyjnego rażenia bazowania morskiego i lądowego. Nadal jednak pozostaje rejonem bardzo istotnym, mogącym sparaliżować aktywność wojskową sił NATO. Zawdzięcza to rozmieszczeniu nowych typów systemów rakietowych. Rosja dokonuje modernizacji i przeobrażania komponentu morskiego i powietrznego w obwodzie w tempie nieodbiegającym od pozostałych zgrupowań na terenie kraju. Jedynie jednostki lądowego komponentu przeobrażane są w tempie niezadowalającym i zwykle w ostatniej kolejności w skali Zachodniego Okręgu Wojskowego FR. Największe znaczenie strategiczne posiada stosunkowo nowa, bo uruchomiona w 2011 r. stacja radiolokacyjna systemu wczesnego ostrzegania – Woroneż DM w Pioniersku. Oślaniają ją systemy obrony powietrznej S-400¹⁸.

Rozmieszczone systemy Iskander-M o zasięgu do 500 km oraz możliwość rozmieszczenia systemów Iskander-K z pociskami 9M729 o zasięgu do 2500 km w Brygadzie Rakietowej w sposób zdecydowany podnosi znaczenie tego regionu w potencjale uderzeniowym szczebla operacyjnego. Tym samym zwiększa zagrożenie dla państw regionu i pozostałych państw Europy Zachodniej, będących członkami NATO.

Określenie „wschodnia flanka” NATO używamy wobec państw Europy Wschodniej wchodzących w skład sojuszu: Polska, Rumunia i kraje nadbałtyckie (Litwa, Łotwa i Estonia). Wszystkie te kraje zgadzają się, co do poszerzenia obecności armii innych członków NATO na swoim terytorium, co ukazał m.in. szczyt NATO w Warszawie w 2016 r. Agresywna postawa Rosji skłania do rozlokowania w tych krajach nie tylko jednostek natowskich o charakterze ćwiczebnym, ale i bojowym. Na obszarze „wschodniej flanki” NATO od 2017 r. mogą przebywać trwale, rotacyjnie 4 batalionowe grupy bojowe (BGB) liczące po ok. 1000 żołnierzy z pełnym uzbrojeniem. BGB nie stanowią potężnej siły, a w razie potencjalnej rosyjskiej agresji potrzeba, co najmniej jeszcze kilku sojuszniczych brygad. Jednak obecność BGB ma służyć ewentualnemu uruchomieniu łańcucha reakcji wojskowej NATO. Tak, więc Rosja musi liczyć się z reakcją NATO i uwzględnić w potencjalnym konflikcie zaangażowanie sił brytyjskich, niemieckich i amerykańskich¹⁹.

Położenie geograficzne Polski sprawia, że wśród państw „wschodniej flanki” NATO ma ona kluczowe znaczenie. Podkreśla je także nastawienie Amerykanów, którzy zdecydowali o przeniesieniu z Niemiec do Poznania operacji

¹⁸ Obwód Kaliningradzki 2016 *społeczeństwo, gospodarka, armia*, Raport OSW 12/2016, Warszawa s.18.

¹⁹ Justyna Gotkowska, *NATO na wschodniej flance – nowy paradygmat*, Analizy OSW, 13.07.2016, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2016-07-13/nato-na-wschodniej-flance-nowy-paradygmat> [dostęp: 24.08.2019].

Atlantic Resolve²⁰. Obecnie to właśnie Poznań stał się centrum dowodzenia w całym regionie. Również w zakresie obrony przeciwrakietowej – BMD²¹ Polska występuje jako pełnoprawny partner strategiczny Stanów Zjednoczonych AP. W 2018 r. w Redzikowie powstała nowoczesna baza, ze sporym kompleksem wojskowym wyposażonym w amerykańską instalację BMD. Ma ona za zadanie zapewnić zarówno Polsce, jak i sporej części europejskiego Sojuszu Północnoatlantyckiego obronę przed atakiem rakiet balistycznych. Ma to znaczenie odstraszańco-obronne oraz wzmacniające postawę NATO przy jednoczesnym stałym podkreślaniu swojej obecności militarnej we wschodniej części Sojuszu. Główne decyzje o wprowadzeniu wzmocnionej Wysuniętej Obecności (enhanced Forward Presence - eFP) NATO w Estonii, na Litwie, Łotwie oraz w Polsce zapadły w 2016 r. w Warszawie podczas szczytu NATO. Dodatkowo ważnym elementem wzmocnienia pozycji NATO we wschodniej części Sojuszu Północnoatlantyckiego jest utworzenie 4 wspomnianych BGB. Funkcjonują one w systemie rotacyjnym. Są to grupy wielonarodowe, gotowe do działań bojowych, a wywodzą się z czterech państw: Niemcy, Kanada, Wielka Brytania i Stany Zjednoczone. Już sama obecność tych wielonarodowych struktur powoduje, że pokazują siłę więzi członków Sojuszu Północnoatlantyckiego i oczywistym staje się fakt, że potencjalny atak na jedno z państw, byłby atakiem na Sojusz. Dowództwo tej kolektywnej obrony Sojuszu znajduje się w Elblągu. Jej pełna nazwa brzmi: Wielonarodowa Dywizja Północny-Wschód eFP. Tak więc w pełni rozwinięta w czerwcu 2017 r. wzmocniona Wysunięta Obecność NATO obejmuje siły międzynarodowe, gwarantowane przez państwa ramowe (Kanada, Niemcy, Wielka Brytania i Stany Zjednoczone) oraz inne wspomagające państwa członkowskie. Dodatkowo wzmocniona Wysunięta Obecność jest uzupełniana przez niezbędne logistyczne i infrastrukturalne siły wspomagające relokację i umożliwiające błyskawiczne odtwierzanie zdolności bojowej²².

²⁰ Operacja wzmocnienia sojuszników we wschodniej Europie po interwencji Rosji na Ukrainie w 2014 r. Jest finansowany w ramach Europejskiej Inicjatywy Odstraszańczej (European Deterrence Initiative).

²¹ System Obrony Antybalistycznej – ang. Ballistic Missile Defense (BMD).

²² NATO eFP – Wzmocniona Wysunięta Obecność NATO, Portal MON, <https://mndne.wp.mil.pl/pl/pages/nato-efp-2017-11-15-y/>, [dostęp: 05.09.2019].

Rysunek 3. Rozmieszczenie międzynarodowych batalionów NATO Wielonarodowej Dywizji Północny-Wschód

Źródło: Obecność wojskowa NATO i USA w Polsce, 12.06.2019, Portal tvn24, <https://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiata,2/sily-nato-i-usa-w-polsce-liczby-garnizonyzadania,943866.html> [dostęp: 30.08.2019].

Podsumowanie

Od momentu rozszerzenia NATO na wschód Europy Obwód Kaliningradzki stał się ważnym instrumentem polityki międzynarodowej Federacji Rosyjskiej. Do chwili przyjęcia pierwszych krajów byłego Bloku Wschodniego w 1999 r. (Polska, Czechy i Węgry) obwód stanowił tylko element struktur militarnych Federacji Rosyjskiej. Przez następne kilkanaście lat obwód stanowił tylko element gry politycznej Wschód-Zachód bez większego znaczenia w zakresie militarnym. Przywrócenie znaczenia polityczno-militarnego obwodu nastąpiło dopiero w drugiej dekadzie XXI wieku za sprawą wprowadzenia nowoczesnych środków bojowych, w tym systemów Iskander.

Generalnie Obwód Kaliningradzki nie stanowi zasadniczego zagrożenia militarnego dla państw NATO, ale jego wybrane środki rażenia stanowią groźną broń. Dotyczy to pocisków manewrujących precyzyjnego rażenia groźnych dla wielu strategiczno-operacyjnych obiektów NATO w Europie. Dotychczasowe ograniczenia Traktatu INF skutecznie powstrzymywały USA i Federację

Rosyjską przed rozmieszczaniem ich w Europie, ale zmiana podejścia Rosji zachwiała tym ograniczeniem.

Obecna sytuacja wynikająca z rezygnacji przez USA i Federację Rosyjską z ograniczeń Traktatu INF będzie skutkować nowym wyścigiem zbrojeń, a Obwód Kaliningradzki powróci do swojej poprzedniej roli – obszaru militarnego oddziaływania w relacjach Wschód-Zachód.

Bibliografia

Materiały źródłowe

1. Численность армии России на 2019 год, Portal contract-army.ru, <http://contract-army.ru/info/chislennost-armii-rossii/>.
2. Gawęda Marcin, *Twierdza Kaliningrad. Rosja umacnia „bastion”*, 24 sierpnia 2019, Portal Defence24.pl, <https://www.defence24.pl/twierdza-kaliningrad-rosja-umacnia-bastion-analiza>.
3. Gotkowska Justyna, *NATO na wschodniej flance – nowy paradygmat*, Analizy OSW, 13.07.2016, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2016-07-13/nato-na-wschodniej-flance-nowy-paradygmat>
4. *Kontrola zbrojeń konwencjonalnych oraz środki budowy zaufania i bezpieczeństwa*, Portal MSZ, 2012, https://www.msz.gov.pl/pl/c/MOBILE/polityka_zagraniczna/polityka_bezpieczenstwa/obwe/kontrola_zbrojen_konwencjonalnych_oraz_srodki_budowy_zaufania_i_bezpieczenstwa/page_32800.
5. Kowalczyk P., *Techniczne i wojskowe aspekty zwalczania nowoczesnych rakiet balistycznych klasy SS-26 Iskander*, Warszawa, 20.05.2015, Portal DocPlayer.pl, <https://docplayer.pl/56030195-Techniczne-i-wojskowe-aspekty-zwalczania-nowoczesnych-rakiet-balistycznych-klasy-ss-26-iskander.html>.
6. Kuczyński G., *Przeterminowany traktat. Rosja, USA, INF*, Warszawa, 01.08.2019, Portal Fundacja Warsaw Institute, <https://warsawinstitute.org/pl/przeterminowany-traktat-rosja-usa-inf/>.
7. Menkiszak M., *Rosyjska gra pozorów wokół INF*, OSW Analizy, 2019-02-06, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2019-02-06/rosyjska-gra-pozorow-wokol-inf>.
8. *NATO eFP – Wzmocniona Wysunięta Obecność NATO*, Portal MON, <https://mndne.wp.mil.pl/pl/pages/nato-efp-2017-11-15-y/>.
9. *Podsumowanie roku w rosyjskiej armii. „61,5% nowoczesnego sprzętu”*, 28 grudnia 2018, Portal Defence24.pl, <https://www.defence24.pl/podsumowanie-roku-w-rosyjskiej-armii-615-nowoczesnego-sprzetu>.

Opracowania

10. Kraszewski J., *Operacyjny poziom działań militarnych – implikacje dla systemu kierowania i dowodzenia Siłami Zbrojnymi RP*, Bezpieczeństwo Narodowe 2018/41, Warszawa 2018.
11. Kwasek T., *Operacyjno-taktyczny Iskander*, Nowa Technika Wojskowa Nr 4/2017, Wydawnictwo Magnum X.
12. *Obwód Kaliningradzki 2016 społeczeństwo, gospodarka, armia*, Raport OSW 12/2016, Warszawa.
13. Panek B. *Polityka Federacji Rosyjskiej w regionie Azji i Pacyfiku*, Difin, Warszawa 2015.
14. Wellmann C., *Kaliningrad – rosyjska eksklawa jako syndrom konfliktu*, Die Friedens-Warte 75/2001, Kilonia.
15. Zięba R., *Bezpieczeństwo międzynarodowe w XXI wieku*, Wydawnictwo Poltext, Warszawa 2018.
16. *Zbrojenia Federacji Rosyjskiej*, Nowa Technika Wojskowa, Numer Specjalny 14, luty 2018, Wydawnictwo Magnum X.